

İran'ın, Irak ve Lübnan'daki Protestolara Yaklaşımı

“

İran, bölgenin geleceğini şekillendirmede Arap Baharı'nı etkili bir şekilde değerlendirmiş ve bölgedeki gelişmelerde rol üstlenmek istemiştir. Bu nedenle Mısır, Tunus ve Yemen'deki devrimlere, NATO müdahalesi sonrası Libya devrimine ve Bahreyn'de yaşanan protesto gösterilerine destek vermiştir. Ancak, Suriye'deki halk devrimine karşı çıkmış ve Suriye rejiminin yanında yer almıştır. İran, Irak ve Lübnan'da yaşanan protestolara karşı da aynı tutumu benimsemiş ve bu ülkelerde de rejim taraftarı olarak yer almıştır.

”

Dr. Samir Alabdullah
Uzman, ORSAM

İran'ın Arap Baharı'na Yönelik Tutumu

Mısır

Tunus, Mısır ve Libya'daki İslami hareketlerle iyi ilişkilere sahip olan İran, bu ülkelerdeki devrimlere destek vermiştir. Ayrıca yaşanan olayları söz konusu ülkelerle güçlü ilişkiler kurmak için bir fırsat olarak değerlendirmiştir. İran Dini Lideri Ali Hamaney bu devrimlerin desteklenmesi gerektiğini vurgulayarak Mısır'ın o dönemki Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'i "ABD'nin ve İsrail'in uşağı" olarak nitelendirirken "ABD ve Batı'ya bağımlı diktatörler birer birer düşüyor" ifadesini kullanmıştır. İran, Suriye'de meydana gelen devrim dışındaki Arap devrimleri-

ni, İslami uyanışın başlangıcı olarak görmüştür. Ayrıca, Mısır'daki İslami hareketin İran ile birçok açıdan ortak yanının olduğunu vurgulamıştır. Ancak İslami hareketin liderleri, hareketin yapısının İran sisteminden farklı olacağını altını çizmişlerdir. Dolayısıyla İran ile Müslüman Kardeşler arasında Suriye devrimi konusunda anlaşmazlıklar ortaya çıkmaya başlamıştır.

İran, Müslüman Kardeşler'in kendisine en yakın hareket olduğunu vurgulamasına rağmen Mursi'nin devrilmesinin ardından Müslüman Kardeşler'in Mısır yönetiminde bulunduğu yıllarda izlediği politikaları eleştirmiştir.

İran, Arap halkının dindar bir yönetime ihtiyaç duyduğu konusunda ısrar etmekte ve Müslüman Kardeşler'in İran'ın tavsiyelerine uymayı reddettiği için başarısız olduğunu düşünmekteydi. Mısır'da yaşanan askeri darbe, İran'ın Mısır'a duyduğu güvenin yerle bir olmasına ve Mısır ile yakınlaşma çabalarının son bulmasına neden olmuştur.

Bahreyn

İran Bahreyn'de yaşanan devrimi gerçek bir devrim olarak nitelendirmiş ve protestoların başladığı ilk dönemde Bahreyn'e herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Ancak daha sonra Bahreyn'deki

müttefiklerine yardım göndererek protestolara destek vermiştir. İran, Bahreyn'deki rejimin yıkılmasından sonra, İran ile ilişkilerini güçlendiren Şii hükümetinin yönetime geleceğini ummaktaydı. Dolayısıyla söz konusu mezhepsel yakınlık, İran'ın Bahreyn'de yaşanan protestolara yönelik politikasını etkileyen bir faktör olmuştur.

Suriye

İran, başlangıcından beri Suriye devrimine karşı çıkmış ve rejime destek vermiştir. Suriye devriminin diğer Arap devrimlerinin meşruiyetine sahip olmayıp dış güçlere bağlı olduğunu dile getirmiştir. Suriye rejimine ilk olarak medya yoluyla destek veren İran, sonrasında bu desteği mali ve askeri bir desteğe dönüştürmüştür. İran, Suriye'deki devrimi ABD planının bir parçası olmak ve "direniş eksenini" adı altında şiddet faaliyetleri göstermekle suçlamıştır. İran'ın önceki devrim süreçlerine verdiği destek göz önüne alındığında Suriye'ye yönelik tutumu, tamamıyla önemli bir çelişkiye işaret etmektedir. Rejimi desteklemek için Suriye'ye gelen İranlı surları "danışman" olarak tanımlayan İran, Suriye'deki müdahale-

sini önceleri bu şekilde örtbas etmeye çalışmıştır. İran, Suriye’de bir devrim yaşanması halinde kendisinin bu ülkedeki etkisinin azalacağını farkındaydı. Bu nedenle, Lübnan’daki müttefikleri Hizbullah’a Suriye rejimine destek göndermesi hususunda baskı yapmıştır.

“

Protestolar öncelikle iktidardaki yönetimleri; siyasi ve ekonomik gücü kontrol eden İran müttefiklerini hedef almaktadır. İran tarafından silahlandırılıp desteklenen Haşdi Şabi ve Lübnan’daki Hizbullah, her iki ülkede de devlet dışı silahlı aktörlerin etkili olduğunun birer örneğidir. İran, söz konusu ülkelerde devlet kurumları dışında silahlı milisler kurmaya çalışmaktadır.

”

İran’ın Irak ve Lübnan’daki Protestolara Yaklaşımı

Irak ve Lübnan’da yaşanan protestolar; yolsuzluk, hizmet yetersizliği ve mezhep kotalarına karşıdır. Ayrıca, bu protestolar Irak ve Lübnan’daki İran hegemonyası ve nüfuzuna da meydan okumaktadır. Irak’taki protestolar özellikle Şii nüfusun yoğun olduğu illerde yaşanırken Lübnan’da ise, kuzeyden güneye pek çok bölgede devam etmektedir.

Protestolar öncelikle iktidardaki yönetimleri; siyasi ve ekonomik gücü kontrol eden İran müttefiklerini hedef almaktadır. İran tara-

findan silahlandırılıp desteklenen Haşdi Şabi ve Lübnan’daki Hizbullah, her iki ülkede de devlet dışı silahlı aktörlerin etkili olduğunun birer örneğidir. İran, söz konusu ülkelerde devlet kurumları dışında silahlı milisler kurmaya çalışmaktadır. Bu milisler ise, halihazırdaki protestoları bastırmada en büyük rolü üstlenmektedir.

Irak ve Lübnan’da protestolar yaşanırken, İran ise ABD tarafından uygulanan yaptırımlar nedeniyle ciddi bir ekonomik krizden geçmektedir. Bu durum, İran’ın Irak ve Lübnan’daki müttefiklerini de ilgilendirmektedir. Söz konusu yaptırımlar, İran’ı, Suriye’de öldürülen Hizbullah savaşçılarının ailelerine yaptığı yardımları azaltmaya zorlamakta ve ekonomik bir açmaza sürüklemektedir. Iraklı göstericilerin Kerbela ve Necef’teki İran konsolosluklarını yakmasının ardından İran; bu ülkedeki stratejik çıkarlarının zarar görmesinden endişe duymaktadır. Protestolar sırasında yaşanan bu büyük olaylar, İran tarafından desteklenen otoritelerin büyük bir tehlike ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Tahran, bu iki ülkede etkisini arttırmak için yıllarca diplomatik, ekonomik ve askeri faaliyetler yürütmüştür. Halihazırdaki protestolar ise, Tahran’ın bu çabalarını sonuçsuz bırakmaya yönelik olduğundan İran’ı endişelendirmektedir. Ayrıca, Irak ve Lübnan’da devam eden ayaklanmaların İran’a da sıçrayarak geniş bir yankı bulması da İran’ı tehdit eden bir başka husustur.

Irak ve Lübnan’daki ayaklanmalar, İran ve müttefiklerinin bu iki ül-

kedeki ihlallerinin boyutunu ortaya koymuştur. İran’ın Dini Lideri Ali Hamaney, göstericileri şiddetle eleştirmiş ve dış güçleri Irak’ın iç işlerine karışmakla suçlayarak bu gösterileri finanse ettiklerini ifade etmiştir. İran’ın müdahalesi ve siyasilere açıklamaları gösterileri daha da alevlendirmiştir. Göstericiler, İran’a karşı: “İran gidecek, Irak özgür kalacak” şeklinde sloganlar atmış ve Bağdat’ta İran bayrağını yakmışlardır. Bununla birlikte protestocular; Asaib Ehli’l Hak, Horasani ve Seyyidu’l Şuheda gibi İran destekli milislerin kurşunlar yağdırarak göstericileri öldürdüklerini dile getirmişlerdir. Benzer olaylar Lübnan’da da yaşanmıştır. Protestocuların talepleri; gelenekçi liderlerin iktidardan ayrılması, İran müdahalelerinden ve dış güçlerin baskılarından uzak bir yönetimin iktidara gelmesi için yeni bir seçimin yapılması yönünde olmuştur.

Hizbullah, Lübnanlı Şiilerin protestolara katılmasından endişe ederek protestoculara karşı Lübnan hükümetini desteklemiştir. Lübnanlı Şiiler, Hizbullah’ın Lübnan’daki otoritesinin omurgasını oluşturmaktadır. Söz konusu Şii kesimlerden bazıları, Seçimlerde Hizbullah’a önemli oranda destek sunmakta; Suriye, Lübnan ve Yemen’de savaşmakta ve birçoğu İran ve Hizbullah’tan maaş almaktadır. ABD’nin İran’a uyguladığı yaptırımlar, Hizbullah’ın kendi destekçilerine finansal destek sağlamasını olumsuz etkilemiştir. Hizbullah, gecekonduda yaşayan pek çok Şii vatandaşı Suriye’de savaşmaları için seferber ederken, parti yetkilileri ise savaşın getirdiği zenginliklerden faydalanmıştır. Hal böyle

olunca toplumda zengin ve fakir kesim arasında büyük farkların oluşması da kaçınılmaz olmuştur.

Hizbullah, Şii koalisyonunu bir arada tutmak için Nebih Berri'yi Meclis Başkanı olarak kabul etmek zorunda kalmıştır. Berri'nin bilinen yolsuzluklarına rağmen, Şiiler uzun yıllar bu durumu görmezden gelmiştir. Ancak, ekonomide gerilemeler yaşanmaya başladığında halk artık Berri'nin yaptığı yolsuzluklara ve bu yolla elde ettiği servete tahammül edemez hale gelmiş; tepkisini Hizbullah'ın Nebatiye'deki ofislerini ateşe vererek göstermiştir.

Hizbullah, Suriye'deki askeri kazanımlarını halkın refahına katkı sağlayacak ekonomik bir ilerlemeye çevirememiştir. Şiiler, Lübnan halkından izole bir toplum haline gelmişlerdir. Bu durum, Şiileri Lübnan ulusal kimliğine sahip olabilmek adına protestolarda yer almaya sevk etmiştir.

İran tarafından desteklenen önceki milis liderleri Irak parlamentosuna ve hükümet kadrolarına yerleşmişlerdir. Bu durum, ABD yaptırımları ile karşı karşıya olan İran için alternatif bir ekonomi yaratmıştır. Ayrıca İran destekli milisler Irak ordusundan daha güçlü duruma gelmişlerdir. Hatta Irak için savaş veya barış hararlarını bu gruplar üzerinden İran almaya başlamıştır.

Irak'taki Sünniler ve Kürtler, gösterileri desteklemiş ancak; gösterilere fiilen katılmamışlardır. Çünkü gösteri karşıtı aktörler, Irak ve Suriye'deki gösterilere müdahale edebilmek için gösterilerde yer alanları IŞİD üyesi olmakla suçlamışlardır.

Irak'taki Sünni ve Kürtlerin gösterilere katılmamalarının akasındaki sebep de böyle bir suçlamayla karşı karşıya kalmak istememele-ridir.

“
Kasım Süleymani'nin müdahalesi ile Irak'taki gösterileri bastırmaya yönelik İran'ın; Irak ve Lübnan'daki politik, ekonomik ve stratejik hakimiyetinden kolayca vazgeçmeyeceği ortadadır. Çünkü İran'ın Lübnan ve Irak'taki ayaklanmaların sonucunda protestocuların elde edebileceği muhtemel başarı; Irak, Lübnan ve Suriye'deki etkisini ve çıkarlarını olumsuz yönde etkileyecektir.”

İran Müdahalesinin Geleceği

Irak ve Lübnan'daki ayaklanmaların en önemli olumlu yansımaları, Lübnanlıların ilk kez kendi düşmanlarının dış düşmanlardan daha tehlikeli olduğunu fark etmeleri ve Lübnanlı protestocuların mezhepsel ve siyasi aidiyetlerinden uzaklaşmaları olmuştur.

Kasım Süleymani'nin müdahalesi ile Irak'taki gösterileri bastırmaya yönelik İran'ın; Irak ve Lübnan'daki politik, ekonomik ve stratejik hakimiyetinden kolayca vazgeçmeyeceği ortadadır. Çünkü İran'ın Lübnan ve Irak'taki ayaklanmaların sonucunda protestocuların elde edebileceği muhtemel başarı; Irak, Lübnan ve Suriye'deki etkisini ve

çıkarlarını olumsuz yönde etkileyecektir. Lübnan'da ve özellikle Irak'ta Şii göstericilerin İran'a karşı sloganlar atarak sokağa dökülmeleri İran'ın mezhepsel politikasına ve Şii Arapları müttefiki olarak sunma projesine zarar vermektedir.

Irak'taki protestolar, Arap dünyasında İran nüfuzunun yaygınlaştırılması politikasını sekteye uğratmıştır. Protestolar, bu iki ülkedeki İran projesinin sona erdiğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Özellikle Şii Araplar, İran'ı destekleme yönelimlerinden vazgeçmiş ve ulusal kimliklerine daha fazla yakınlık hissetmeye başlamışlardır.

İran etkisinin olduğu ülkelerde kaosun hakim olduğunu söylemek mümkündür. Yaşanan olaylar, İran'ın nüfuz kazanmak konusunda başarılı olsa da toplumları yönetme konusunda yetersiz olduğunu ve Ortadoğu'da elde ettiği tüm nüfuzunu yitirme riski ile karşı karşıya kaldığını gözler önüne sermektedir.

Protestoların barışçıl bir yapıyla devam etmesi, bölgedeki siyasi dengeleri değiştirmenin tek yoludur. İran'ın ise, göstericilere ve hükümetlere karşı aynı mesafede yer alması gerekmektedir. Arap Baharı devriminin ilk aşamalarında sergilediği tutumu nedeni ile önceleri olumlu imaja sahip olan İran'ın yaşanan son gelişmelerle imajının Arap ülkelerinde zarar gördüğü söylenebilir. Bu gelişmeler sırasında işgalci olarak tanımlanan İran'ın itibarı büyük ölçüde zedelenmiştir. Öyle ki birçok Arap ülkesi, İran'ı bir tehdit olarak görmeye başlamıştır. ■